

Kıbrıs ve Diğer Akdeniz Topluluklarında Eşkıyalık, Efsane, Terör*

Paul Sant CASSIA**

Eric Hobsbawm'ın kitabı, 1969'da yayımlandığından beri sosyal eşkıyalık kavramı epey eleştirel ilgi uyandırmasına rağmen bu tartışma günümüze değin, muhtemelen, dar bir çerçevede ele alınmıştır (Blok 1972; Vanderwood 1981; Dreissen 1983; Hart 1987; Koliopoulos 1987). Bu tartışma sık sık eşkıyaların siyaset öncesi (*pre-political*) hassasiyetlerin bir ifadesi mi, yahut köylü dayanışmasının ortaya çıkışının önündeki bir engel mi olduğu sorusuna cevap arayışıyla yürütülmüş; sosyal eşkıyalığın ortaya çıkışına ve türemesine zemin hazırlayan farklı taşra yapılanmalarının, terörün psikolojisinin ve sosyolojisinin, ulus-devletlerde ya da ulus-devlet olma çabasındaki toplumlarda eşkıyalık efsanelerinin nasıl oluşturulduğunun ve kullanıldığının konu edildiği bağlamlarda sosyal eşkıyalık kavramı pek tartışılmamıştır.

Bu makale, 19. yüzyıl sonunda Kıbrıs'ta eşkıyalığın sosyal önemini Akdeniz'deki diğer örneklerle karşılaştırarak incelemektedir. Eşkıyalığı, devletin ihdas

* Malta Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan yazarın bu makalesinin orijinali şurada yayınlanmıştır: "Banditry, Myth, and Terror in Cyprus and Other Mediterranean Societies", *Comparative Studies in Society and History*, 35/4 (1993), ss. 773-795. Türkçe çevirisine izin verdiği için kendisine teşekkür ediyoruz. Çeviri: Serkan Taş.

** Bu makale daha önceki halleriyle Ege Üniversitesi'nde [ç.n. Yunanistan'daki], *Modern Yunan Toplumunda Temalar*'da (Klasikler Fakültesi, Cambridge Üniversitesi), *Cuma Bölüm Seminerleri*'nde (Sosyal Antropoloji Bölümü, Cambridge Üniversitesi) sunulmuştur. Katılımcılara, ayrıca Ernest Gellner, Peter Loizos, Michael Herzfeld ve Diego Gambetta'ya faydalı yorumları için teşekkürü bir borç bilirim.

ettiği yasalara sürekli ve nispeten uzun bir döneme yayılmış bir itaatsizlik şekli olarak değerlendirmekteyim. Eşkıyalar, yerel halk veya nüfuzlu kişiler tarafından desteklenip korunurlar. Bu koruma ya kendiliğinden olur ya da örtük ve açık tehditler ile teşviklerin karmaşık birleşimi sonucu ortaya çıkar. Dahası bu koruma öyle bir noktaya ulaşır ki, eşkıyaların devletin temsilcilerine ihanetleri halkın hakim ahlakıyla çatışır. Eşkilyalık polivalan (çokdeğerlikli), hatta *disemia*¹ olabilir. Şiddet ve cömertlik, gizlilik ve açıklık, belli bir ahlaki görüş etrafında bir araya gelmiş bir topluluğun içinde olma veya ondan dışlanma gibi birbirine taban tabana zıt değerleri aynı anda bünyesinde barındırabilir (Herzfeld 1989).

Yazıma, çeşitli Akdeniz toplumlarındaki ve Kıbrıs'taki eşkıyalık türevlerinin birbirinden farklı yönlerini karşılaştırarak başlamak istiyorum. Böylece Kıbrıs kırsalında kendilerinden önce bölgede hâkim olan Osmanlı yönetiminin mirası olan şiddet tekeli hâkimiyetlerinin ilk zamanlarında İngiliz sömürge yönetiminin neden eline geçiremediğini açıklamayı amaçlıyorum. Ardından Hobsbawm ve Blok arasındaki tartışmanın parametrelerinin çizdiği sınırların ötesine geçilmesi gerektiğini düşünüyorum. İddiam şu ki eşkıyaların uyandırdığı duygular ne Hobsbawm'ın öne sürdüğü gibi siyaset öncesi adil bir dünyaya dönük özlem olarak görülebilir ne de Blok'un tezinde görüldüğü üzere eşkıyaların topluma aşıladıkları terör sadece köylüleri sindirmeyi hedefleyen bir yöntem olarak kabul edilebilir. Şimdiye kadar yapılan birçok eşkıyalık tanımının aslında terörün karmaşık sosyolojisini kavramakta başarısız olduğunu düşünüyorum: Blok'un da ortaya koyduğu üzere korku, eşkıyalığın devamlılığı için gerekli sebeptir, ancak yeterli sebep değildir ve eşkıyalığın gerilemesi, yalnızca devletin şiddet üzerindeki tekeli artırmasıyla açıklanamaz. Eşkilyalık, devletin güçlü olduğu durumlarda bile sıklıkla varlığını devam ettirebilir ve elbette yeniden ortaya çıkabilir. Terör ve terörün kasıtlı olarak sağlanan öngörülmezliğinin özel bir hâkimiyet türü yarattığı söylenebilir. Bu tür bir hâkimiyet çoğunlukla halk tarafından zımnen kabul edilir ve böylece devlete muhalefet olarak meşrulaşır. Dahası, eşkıyalığın devamlılığı ve tekrar ortaya çıkışını açıklamada kapsamı daha geniş olan etkenler ortaya koyulmalıdır. Ekonomik ve siyasi etkenler de bunlara dâhildir. Sermaye birikiminin, sermayenin yeniden yatırım yoluyla dönüşümünün veya yitiminin doğası belirli durum-larda eşkıyalığın kendine has evrimine çeşitli yollarla etki eder. Son olarak, eşkıyalık efsaneleri belirli durumlarda milliyetçi ve bölgeci söylemlere dahil edildikleri ve kırsalda yaşanan kanunsuzluk örneklerinin meşrulaştırılmasında kullanılabildikleri için önemlidir.

¹ Çevirmenin notu: Ferguson'un Yunanistan'daki çift dillilik olgusunu açıklamak için kullandığı *diglossia*'ya alternatif olarak Herzfeld'in önerdiği *disemia* kavramının sıfat halidir. *Disemia*, en yalın tanımıyla bir toplumda resmî kendilik temsilile kolektif içgözlemin yaşadığı mahrem anlarında yaşanan duygular arasındaki gerilimdir. Herzfeld, bu durumu açıklamak için kültürel mahremiyet kavramının kullanılmasını önerir. Bu durumda ortaya çıkan ulusal kimlik, duyulan utanma ile idealleştirilmiş erdemlerin bir karışımından oluşacaktır.

Akdeniz'deki eşkıyalığın önemli bir özelliği siyasi boyutudur. Bu siyasi boyutun daha sonra yerel ve ulusal düzeylerde ortaya çıkışı da ayrıca önemlidir. Akdeniz'in tamamında, en azından 18. yüzyıldan itibaren, eşkıyalık çeşitli grift biçimlerde milliyetçi ve bölgeci söylemle sık sık iç içe geçmiş haldedir.² Bağımsızlık sonrası Yunanistan'da *kleft* kahramanlar, milliyetçi söylemde belirgin bir rol oynadı. Devlete şantaj yapmalarının yanı sıra sık sık köylülere korku salıp onları soymaları, bu konuda yapılacak bir analizi tartışmalı hale getirmesine rağmen, dönemin Giritli çobanlarının bu tür milliyetçi sembolleri kullanarak yaptıkları koyun hırsızlıklarını meşrulaştırmalarına engel olmamıştır (Herzfeld 1985). Köylüleri de katletmiş olmasına rağmen, Salvatore Giuliano'nun kısmen medyada yoğun bir şekilde yer almasıyla yaratılan Sicilya'daki muğlak kötü şöhreti, bölgenin milliyetçi emellerini dile getirmesinden kaynaklanır.

Okur-yazar devlet bağlamlarında eşkıyalık efsanelerinin muğlaklığı ve derlenmesi, gereksiz bir gösteriş olarak görülemeyecek denli önemli özelliklerdir. Eşkîyaları kendi iradeleriyle destekledikleri görülen köylülerin sıklıkla eşkıyalar tarafından terörize edilmesi çoğu zaman şüphe götürmez bir olgudur. Ancak bu durum, eşkıyalığı bitirmek bir yana eşkıyalığın neden ve nasıl ortaya çıktığını, nasıl devam ettirilebildiğini ve bu efsanelerin yerel ve ulusal ölçekteki etkisini dahi açıklamaz. Eşkîyalar, etkisi belli bir süre devam eden ve elden ele, ağızdan ağıza dolaşan milliyetçi söylem ve metinler yoluyla sonradan romantize edilirler. Böylece eşkıyalar, sınırlı hakimiyet alanlarını ve geçici doğalarını aşarak kalıcılık ve güç kazanırlar. Modern ulus-devlette eşkıyaların nasıl resmedildiği ve güncel çekişmelerin meşrulaştırılmasında bu sembollerin ne şekillerde kullanıldığı onların asli işlevleri ve temsil ettikleri kadar önemlidir.

I. Kıbrıs'ta Eşkîyalık

Pek çok Akdeniz toplumunda olduğu gibi Kıbrıs da 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarına kadar eşkıyalıktan kendi payına düşeni aldı. Bu makale, 19. yüzyıl sonlarında çetin Baf kırsalında faaliyet gösteren en ünlü çete olan *Hassanpoulia* çetesini incelemektedir. Örneğin 19. yüzyıl Kıbrıs eşkıyalığının başlangıçta bazı yüzeysel benzerlikler (örneğin eski göçebe çobanların büyük ölçekte gerçekleştirdikleri sürü hırsızlıkları, koruma haraçları vb.) taşıdığı Sicilya'nın aksine, 20. yüzyılda Kıbrıs eşkıyalığı *Hassanpoulia*'nın eriştiği muazzam düzeye asla erişememiştir. Dönemin eşkıyaları nadiren uzun süreler hayatta kalabilmiş ve 1950'lerin sonunda büyük ölçüde çete yöntemlerini uygulayan EOKA militanlarının ortaya çıkışına kadar büyük gruplar haline gelmemişlerdir. Kıbrıs'ta bu derece büyük ölçekli eşkıyalığın 19. yüzyılın sonunda, yani EOKA'nın ortaya çıkışına kadar geçen yaklaşık 50 sene boyunca ortadan kaybolmasının nedenlerinin incelenmesi bu bakımdan önemlidir. Askerlerin eşkıya avına çıkarılması gibi sebeplerin yanı sıra şiddet uygulamalarını tekeline bulduran devletin kontrolü arttırması, toplumda eşkıyalığı lağvedecek tarzda

² Korsikalı kanun kaçakları Paoli ve Gaffori milli direnişin sembolü haline gelen eşkıyalara örnektir.

bir medeniyet dönüşümünün yaşanması gibi kimi antropologlar arasında popüler olan görüşler, bu yazıda ispatlamayı umduğum üzere eşkıyalığın ortadan kalkışını açıklamakta yetersizdir.

Eşkıyalığın ayırddedici bir değişkeni de efsaneleştirme süreçleridir. *Klefler* gibi Yunan eşkıyaları milliyetçi söyleme katılmışlardır (Koliopoulos, 1987). Bunun aksine Kıbrıs eşkıyalığı hiçbir zaman milliyetçi bir söylem edinmemiştir. Hassanpoulia, daha sonra, yinelenen kısa süreli popüler dönemlerin keyfini sürse de asla milliyetçi söyleme dâhil olmamıştır. Aslında EOKA çeteleri 1955'te İngilizlerle savaşmak için dağlara çıktığında, bu çeteler ruhani kökenlerini İngiliz himayesindeki polis kuvvetleri ile çatışmış olan Hassanpoulia gibi tarihsel öncülere dayandırmak yerine, çok daha önceki dönemlere ait olan ve aynı ölçüde belirsizlikler taşıyan, görünüşte Türklere karşı silahlanmış anakara Yunan *kleflerine* dayandırmışlardır. Oysa bu Türklere karşı savaş iddiası gerçeklikten oldukça uzaktır, çünkü *klefler* genelde Yunan köylülerini yağmalamışlardır.³

Adada İngiliz yönetiminin ilk yıllarında, 1887-1896 arasında Kıbrıs'ın Baf bölgesinde, 1937 yılında Müfettiş Kareklas tarafından hazırlanan uzunca bir polis raporunun da konusu olan bir dizi olay meydana gelmiştir (bu raporun neden bu kadar geç hazırlandığı daha sonra incelenecektir). Bu raporda büyükbaş hayvan ve sürü hırsızlığı, adam kaçırma, tecavüz ve en azından 13 cinayeti de içeren bir dizi şiddet suçunun faili olan silahlı bir çete konu edilmektedir. Konunun etnik kökenle doğrudan doğruya bir bağlantısı olmasına, suç ortakları ile kurbanlar arasında hem Türk hem Yunan kökenli Kıbrıslılar olmasına rağmen Hassanpoulia adıyla bilinen (ismin kendisi de önemlidir ve daha sonra incelenecektir) bu eşkıyaların büyük çoğunluğu Kıbrıs Türküdür.

Bu grubun üç önemli özelliği vardı. Birincisi, üyeleri daha büyük bir silah gücü marifetiyle hiçbir zaman alt edilememiş ve sadece ihanet yoluyla yakalanan bu çetenin peşinde mütemadiyen polisin olmasıdır. Aslında bu kişiler onları yakalamaları için gönderilen polislerden erzak ve mühimmat almış, yardım görmüşlerdir. İkincisi, yakalanmaları için koyulan ödüllere rağmen,⁴ Baf köylülerinin ihanetine uğramamışlardır. Hassanpoulia pek çok köyde açıkça terör estirmesine rağmen pek çok kişiden de destek görmüştür. Bir eşkıyanın kendini *Poulia* (kelime anlamı: kuşlar) olarak tanıtmayı, bununla sınırlı olmamakla birlik-

³ Ana sebeplerden biri sömürgecilik karşıtı direnişin seküler siyasi liderler yerine kilise tarafından yürütülmesi ve meşrulaştırılmasıdır. Diğer sebepler ise Yunan eşkıyaların anakaradan temin edilen okul kitaplarında yoğun biçimde işlenmesi, yazılı hikâyelerin ortaya çıkıp toplumsal belleği doldurarak seçici toplumsal hafıza kaybını tetiklemesinden önce hem Rum hem de Türklere müteşekkil Hassanpoulia'nın toplumun belleğinde halen taze olmasıdır. Bu yüzden bir kaç sorunun cevaplanması gerekmektedir: Kırsal hayata dayalı eski düzenin son evresi olarak neden Hassanpoulia ortaya çıktı? Neden onu 1955'te EOKA'nın çıkışına kadar başka çeteler takip etmedi? Neden EOKA militanları Kıbrıslı Hassanpoulia'yı atlayarak Yunan kleflerine yoğunlaştı?

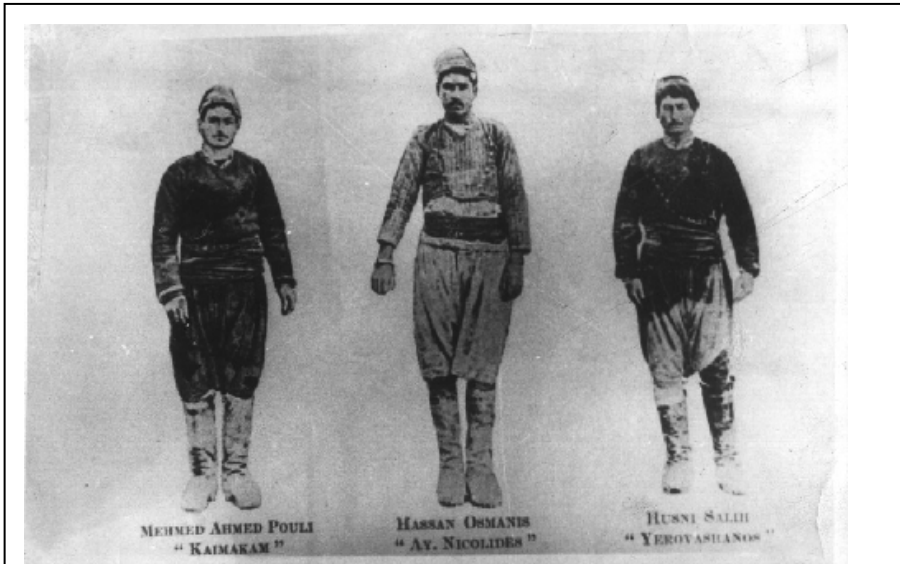
⁴ 100 Sterlin, o zamana göre muazzam bir para.

te, çoğunlukla bölgedeki otorite sahibi kişilerden istediğini alması için tek başına yeterlidir.

Üçüncü olarak bu eşkıyalar, Hobsbawm'ın iddia ettiği üzere, siyaset öncesi bir muhalefet biçimi değildir, ancak ilerleyen zamanlarda haklarında çıkarılan yaygın söylencelerde eşkıyalar siyasi mesaj vermek amacıyla konu edilmiştir. A. Blok'un da iddia ettiği gibi, bu kişiler pek çok sıradan köylüyü terörize etmişlerse de uzun bir zamana yayılmış olan faaliyetleri sadece güçlüyü koruma veya halktan kişileri terörize etme gibi amaçlara atfedilemez. Eşkîyalığın Kıbrıs'ta sürekliliğini, Yunanistan ve Sicilya gibi diğer Akdeniz toplumlarındaki çok daha güçlü mevcudiyetini açıklayabilmek için diğer etkenlerin de ele alınması zorunludur.

Hassanpoulia kardeşlerin eşkıyalık kariyerlerine nasıl başladıklarının hikâyesi son derece karmaşıktır. Bu hikâyede iki nesil, koyun çobanlığı yapan bir aileden gelme ve tetikçilik yapan bir amca ile iki yeğeni anlatılır. Bunların arkasında onları koruyan çok güçlü kişiler ve yerel halkın da biraz desteği vardır. Hikâyenin sonunda ihanete uğrar ve vurulurlar. Hassanpoulia'nın faaliyetleri Kıbrıs'ta yeni değildir; bu tür olayların geçmişi 1878'de son bulan adadaki Osmanlı hâkimiyetine dayanmaktadır. Yunanistan'da olduğu gibi Kıbrıs'ta da Osmanlılar'ın daimi bir maaşlı kâtip sınıfı ya da kalıcı bir askerî varlığı yoktu. Gerçi Yunanistan ve Kıbrıs için bu durum birbirinden farklı bir öneme sahipti. Böyle kalıcı bir kadro oluşturmak yerine Osmanlılar, Bâb-ı Ali'ye ödenmesi garanti edilmiş sabit bir gelir karşılığında vergi toplama ve düzeni sağlama işlerini yerel otoritelere bırakmıştı. Kıbrıs'ta 1821'e kadar Hıristiyan Rum nüfustan vergileri kilise toplarken Yunanistan'ın büyük bir kesiminde bu görevi yerel otoriteler üstlenmişti. İki toplumda da taşrada devlet otoritesi gelişmemiştir. Vergi

Hassanpoulia ya da Hasan Bulli ile biraderleri

toplayanlarla düzeni sağlayanlar aynı kişiler veya yakın müttefikler olduğu için sistem, köylülerin topraklarının ellerinden alınmasını ve bu toprakların Avrupa pazarları için öncelikli ürünlerin üretildiği “çiftlik”lerde birikmesini teşvik ediyordu. Bu çiftliklerde iş bulamayan, toprakları ellerinden alınmış köylüler de baskıcı vergi rejiminin daha etkisiz olduğu yüksek dağlık kesimlere kaçtı.

Ayrıca Osmanlılar, düzeni sağlayan devlet organlarını sorumluluğunu da genellikle bu vergi toplayıcılarına havale etti. Kaçınılmaz olarak, bu tür kişiler kendilerine olan borçların ödenmesiyle daha ilgiliydi. Yunanistan’da bir rotasyon süreci işlemekteydi. Çoğunlukla Hıristiyan Rumlardan ve aynı zamanda Müslüman Arnavutlardan oluşan *armatolos* ismindeki başıbozuk birlikler *kleft* adıyla bilinen haydutları uzak tutmakla görevlendirilmişlerdi. Şiddet, terör, haraç ve hırsızlık yöntemlerinin stratejik kullanımıyla vergi toplayan *armatolos*ları güçsüzleştiren *kleftler* nihayetinde kendileri *armatolos* oluyorlardı. Dolayısıyla tasfiye edilen *armatolos*lar haydutluğa soyunup daha uygun bir anda tekrar eski yerlerine dönmeyi ummaktaydılar. Bu kişiler genellikle bir çeteden bir başka çeteye geçirdi. Bu çetelerin liderleri kendi rakiplerini alt etmek için rüşvet, dikkatle düşünülmüş cömertlikler ve yağmalardan elde edilecek ganimet -genelde koyun- yoluyla adam kazanmaya çalışırlardı. Şiddetin belirli kriterler doğrultusunda kullanımının amacı salt haydutluk değildi; bu, aynı zamanda yetkililerce onaylanmış ve rutin olarak uygulanan bir para toplama biçimiydi. *Armatolos* olarak resmî bir görevlerinin olması vergi üzerinden yolsuzluk yapmalarına, koruma parası, toprak ve benzeri kazançlar sağlamalarına imkân veriyordu. *Klefler* ve *armatolos*lar tehlikeli, kurnazlık ve belirsizliklerle dolu çarpışmaların yaşandığı gayriresmî bir köşe kapmaca oynuyorlardı. Bu alemde hiç kimse takım arkadaşlarından emin olamazdı; çapraz ilişkiler ve ittifaklardaki ani değişiklikler güven ilişkileri kurulmasını ve güç merkezlerinin oluşmasını engelliyordu. *Klefler* birinin ifade ettiği gibi “Hırsıza herkesin borcu vardır”.

Yunanistan’da durum böyleyken Kıbrıs’ta iki başlı bir otorite hüküm sürüyordu. Kilise, Hıristiyan nüfustan vergi toplarken Türk beyleri müstakil bölgeleri idare ediyordu. Askerî garnizonların geciken maaşlar yüzünden ayaklanması sık rastlanır bir durumdu. Bunun bir sonucu olarak askerî sınıf ayakta kalabilmek için köylüleri daha katı ve keyfî bir şekilde soyarak topraklarını kamulaştırıyor ya da tapularına el koyuyorlar, köylülerin topraklarını da çiftliklere katıyorlardı.

Çiftliklerin oluşturulması ve bunların mülk sahiplerinin gıyabında işletilmesi, Kıbrıs’ta aracılardan idareci ve tarla gözcüleri olarak ortaya çıkışlarına kaçınılmaz olarak sebep oldu. Bu kişiler, büyük araziler kiralayıp daha sonra bir kısmını kendileri kullanıyor, geri kalanını da kısa süreli akitlerle tekrar köylülere kiralyor veya onlarla ortakçılık yapıyorlardı. Aradaki kritik konumları sebebiyle hem mülk sahipleri hem de çiftçi-çoban köylüler bu kişilere tâbi idiler; aracı kişiler de mülk sahipleri ve köylüleri birbirine karşı kullanabiliyorlardı. Genelde Türk olan fakat aralarında sadece Türklerin bulunmadığı çiftlik kahyalarının silah taşımaya müsaade ediliyordu. Seyrek bir yerleşimin olduğu kırsalda şiddet içeren eylemleri hem icra etmek hem de saklamak kolaydı. Ayrıca şiddet

eylemleri köylüleri sindirip uysallaştırıyordu. Bu gibi kahyaların ve tarla bekçilerinin sosyal kökenleri, çoğu sosyal sınıf atlama yoluyla yükselen taşra ailelerinden geldiği için önemlidir. Hayvancılık bir yaşam biçimi olarak saldırganlığı teşvik eder; kıyasıya bir rekabetin yaşandığı 19. yüzyıl Kıbrıs'ında hayvancılık, kişinin maruz kalabileceği gerçek veya farazi bütün kötülöklere karşı koyabilmesini gerektirir. Kareklas şöyle der:

keçi, kısrak veya inek sahipleri en zengin kişilerdi ve bundan ötürü her toplulukta başı çekerlerdi. Çocukluklarından itibaren dağlarda veya nehir kenarlarında sürdükleri hayat göz önünde bulundurulduğunda nasıl bir kişiliğe sahip oldukları kolaylıkla anlaşılabilir. Bu kişiler en azılı suçlular; dolayısıyla köyün lideriydiler. Az sayıda olsa da sesi çıkmayan adamlar hepten yok sayılırdı. (1937: 6)

Anakarada Osmanlılara karşı patlak veren Yunan isyanının ardından 1821'de kilise Kıbrıs'ta vergi toplama tekelini kaybetti. Bunun ardından taşrada ortaya çıkan otorite boşluğu, toplumun üst tabakasından gelen araçlar tarafından dolduruldu. Bu araçlar, genellikle, yabancı ticaret konsolosluklarına bağlı oldukları için kovuşturmadan muaf olan şehirli tüccarlarla birlikte çalışıyorlardı. İltizam, tefecilik, kıyı şeridinde yapılan yasadışı ihracat, toprağı kiralayanın tekrar kiraya vermesi, kırsal alanın denetlenmesi, köylülerin sindirilmesi için şiddet uygulanması, ücret karşılığında yağmadan koruma ve çalıntı malların elden çıkarılması birbirlerini besleyerek geniş, geçici, gayriresmî ve değişkenlik arz eden güç ittifaklarının kurulmasına sebep oldu.

II. Karşılaştırmalı Bakış Açısıyla Eşkıyalık

Eşkıyalığın çok daha uzun süreler gelişebildiği diğer Akdeniz örneklerinde, özellikle Sicilya ve Yunanistan'da olduğu gibi Kıbrıs'ta da eşkıyalığın varlığını sürdürebilmesinin nedeni kısmen devletin zayıf olmasıydı. Fakat eşkıyalığın gerilemesinin sebebi olarak, gerçekten önemli bir gelişme olsa da, devletin şiddet tekelini gittikçe eline almasını göstermek basit kaçır. Eşkıyalığın devamlılığı yahut gerilemesi, bundan ziyade, belirli bir bölgenin sosyal yapısı ve politik ekolojisi; mülkiyetin ve sermaye birikiminin doğası, dağılımı ve bu birikimi meşrulaştırmanın mevcut yolları (sermaye birikimi, menkul veya gayrimenkul olarak ve hayvancılık gibi belirsizlikleri olan bir alanda olabilir); toplumdaki güven ilişkileri ya da güvensizlik ve bunların sivil toplumun gelişmesiyle olan bağlantısı; kaba kuvvet uygulamalarını teşvik edebilecek olan az gelişmiş seçim mekanizmaları ve halk arasında sürekli bir yoksulluk yerine sürekli bir güvensizlik oluşması (ki sürekli yoksulluk eşkıyalığa daha elverişlidir) gibi değişkenlerin birbirleriyle olan karmaşık ilişkilerine dayanır. Yerel elitlerin siyasi ideolojileri ve devletle olan ilişkileri ayrıca önemlidir, çünkü eşkıyalar Sicilya'da olduğu gibi yerel elitler tarafından devlete mukavemet göstermek için ya da Yunanistan'da olduğu gibi ulusal ve aynı zamanda yerel ölçekte muhalif politikacıların taraftarlarını korkutmak adına ilhakçı (*irredentist*) maceralar için istemeyerek de olsa devlet tarafından kullanılabilir. Devletin ağalık, üretici

köylüler ve hayvancılıkla uğraşan köylülere karşı politikası da önemli bir değişken olabilir, çünkü devletin politikalarının bu unsurlardan birini diğerlerine tercih etmesiyle kanundışılığın uygulanışı üzerinde esaslı sonuçları olabilir; bazı belirli durumlarda köylüler devletin vergiler gibi daha kapsamlı ve devamlı soygunu yerine kırsal eşkıyaların geleneksel soygununu tercih edebilir. Diğer durumlarda otorite sahiplerinin yandaşlarının soygunları güçlü ulusal çıkarlar tarafından korunabilir.

Önemli değişkenlerin sonucusu, yerel ve ulusal düzeydeki efsaneleştirme süreci ve bunun ulus-devlet oluşumundaki rolüdür. Bu iki düzey birbirinden bağımsız ve farklı olabilir, fakat Akdeniz edebî kültüründe ve popüler söylencelerin dolaşımında bu iki düzey özellikle önemlidir. Bazı durumlarda bu söylenceler, ulus-devlet tarihinin yaratımıyla karmaşık etkileşimlere girer. Eşküyalar bazen metinlerde “bizden olmayan”, dolayısıyla tehlikeli kişiler olarak; bazen geçmişten kalıntılar ve dolayısıyla muğlak olarak ya da “bizden birileri” ve dolayısıyla gıpta edilecek kişiler olarak resmedilebilir. Eşküyalar grubun dışından içine veya tersi istikamete hareket edebilir. Bu da eşkıyaların nasıl algılandığını, nasıl meşrulaştıklarını ve hatta kendilerini nasıl meşrulaştırdıklarını belirleyebilir. 19. yüzyıl Yunanistan’ında Koloktronis gibi eski *keleşler* “kendi eylemlerini yüceltmek ve siyasi düşmanlarının eylemlerini yermek için kendi yaşadıklarını kullanmışlardır” (Gallant 1988:272). Daha sonra parlamenter temsilciler, ulusal ilhakçı taleplerin peşinde her türden eşkıya ve yağmacıyı ulusal kahramana çeviren kitaplar yayınladılar. Kısa süre içinde eşkıya reisleri de kendilerini müdafaa eden broşürler (ilanlar, kitapçıklar) yayınladılar: Her iyi Yunan gibi onlar da Türklerle savaşıyorlardı, Müslüman yabancılar Yunanistan’ın itibarını zedelemeye çalışan haydutlardı ve “hayati ulusal çıkarlar” çoğunlukla politikacıların eşkıyalığın üzerine yürümesini engelliyordu (Kolipoulos 1987; Jenkins 1961). Bu gibi tanımlar ve yeniden tanımlamalar, izleri modern hayata da taşınan bir meşrulaştırma dili yarattı. Günümüzde Girit’te büyük ölçekte hayvan hırsızlıkları, “özgürlük aşığı” eski zaman *keleşlerinin* okul kitaplarında okutulan alabildiğine seçici ve milliyetçi yazılı anlatısına atıflarla sözlü olarak meşrulaştırılır (Herzfeld 1985). Endülüs’te yerel komünistler Madrid’e karşı özerklik mücadelelerinde 19. yüzyıl eşkıyalarını proto-bölgesel asilere dönüştürmüşlerdir (Mario Guarino kişisel iletişim; Zugasti 1934). Kısaca eşkıyalık mefhumunu ele alırken hikâyelerin esasen belirleyici rolleri olduğunun ve sıklıkla determinist bir yaklaşımla okunduğunun farkında olmak zorundayız.

Kıbrıs’ta eşkıyalığın gerilemesi köylü sınıfındaki bir bilinçlenmeye veya kırsalda devletin şiddet tekelindeki payını büyütmesine bağlanamaz. Köylü bilinci ancak 1940’lı yılların ortasında kolektif bir boyuta ulaşmıştır ve kırsal alanda 20. yüzyılın başlarına kadar nispeten iptidai durumdaki devlet hakimiyeti, EOKA çetelerinin 1955 ve 1959 yılları arasında geniş çapta faaliyetler yürütmesine engel olamadı. Eşküyaların gerilemesi bunlardan ziyade 19. yüzyılın sonunda denk gelen ve Sicilya veya Yunanistan’daki gelişmelerden belirgin bir şekilde ayrılan büyük ekonomik, siyasi ve idari değişimlerden kaynaklanır. Bu değişimlerin önünü açan en az yedi sebep öne sürülebilir. Bu sebepler, bir araya

geldiğinde eski düzenin değişmesine katkıda bulunmuştur. Bunlardan ilki Türklerin yasal imtiyazlarının kaldırılmasıydı. Türkler ve Yunanlar arasında yasal eşitlik sağlanması, önceden baskın olan etnik eşitsizliğin yerini ekonomik eşitsizliğin alması anlamına geliyordu. Etnik imtiyazlar, ekonomik ve siyasi güce erişimde artık bir sıçrama tahtası olarak kullanılamayacaktı. İkinci sebep, 1885'te bütün mülkün ilk kez ve cebren kayda geçirilmesi idi. Bu da gaspı ve mülksüzleştirmeyi daha da zorlaştırdı. Üçüncü olarak arazilerin bireylere ve ailelere tahsisinin artması köylerin haklarını olumsuz etkiledi. Bu dönemde devlet arazilerini, özellikle de orman arazilerini özel mülke çevirmek için bir mücadele yaşandı. Büyük ormanlık araziler ağaçlardan temizlendi ve insanlar bu araziler üzerinde zilyetlik yoluyla hak iddia ettiler. Bu durum, hayvan otlatmaya uygun arazilerin azalmasına neden oldu. Dördüncü sebep, sömürge idaresinin köylüler ile kırsalda hayvan hırsızlığı ve karanlık işlerle uğraşan çobanların marjinalize edilmesine verdiği destekti. Koyun ve keçi çobanları, hayvanlarını ormanlarda otlattıklarında artık ceza alacaklarını gördüler. Beşinci sebep yeni piyasa ilişkilerinin kurulmasıydı. Kırsalda ürünlerin takas edildiği dinî panayırlar yerini nakit paranın alışverişte en geçerli araç olduğu kasaba pazarlarına bıraktı. İngiliz sömürge idaresi aynı zamanda yeni sosyal hareketlilik kanalları yaratan Weber tipi bir bürokrasi getirdi. Son olarak bir yasama konseyi oluşturuldu. Kasabada bürokratik, profesyonel ve piyasaya dair çıkarların hakim olduğu yeni siyasi nitelikli okur-yazar gruplar ortaya çıktı.

Bunun bir sonucu olarak Kıbrıs bazı grupları dışlayan yeni bir ekonomik, siyasi ve idari düzene oturtuldu. İngilizler, koyun veya keçi çobanları yerine küçük ölçekli köylü üretici fikrini teşvik etmeye çalıştılar. Köylünün mülk edinmesi teşvik ediliyordu. Büyük mülkler üretkenlikleri azalmış olsa da değişime uğramadı. Yeni yönetim, daha önce Osmanlılarda olmayan epeyce geniş ve maaşlı bir kalemiye sınıfına ihtiyaç duydu.

Kıbrıs'ta şiddet uygulayan kırsal girişimcilerin evrimi, batılı Sicilya mafyası ve o zamana kadar pek çok benzerlikler göstermiş olduğu Yunan örneğinden belirgin bir biçimde böylece ayrıldı. Tüm bu toplumlarda eşkıyalık ağırlıklı olarak tarımsal-pastoral bir temele sahipti. Hem Sicilya'da hem de Yunanistan'da kırsal geçmişleri olan ve şiddet uygulayan girişimciler, özellikle de yeni rejimler kırsala nüfuz etmeye çalıştığında yeni ulus-devlette kendilerine yeni alanlar yaratmayı başardılar. Sicilya'da *mafiosi*'nin (mafya üyelerinin) *Risorgimento* döneminde, yani Garibaldi'nin desteklediği ve topraklarında meskun olmayan Sicilya aristokrasısından *latifundia*'nın (çok geniş arazilerin) etkin kontrolünün zorla ele alındığı dönemde aktif bir rolü vardı. Böylece zenginliklerini araziye kaydırmış oldular. Pastoral geçmişleri de eşkıyaları kullanmada ve köylü huzursuzluklarını bastırmada özellikle yararlı oldu. Yunanistan'da eşkıyalığın ortaya çıkışı hayvancılıkla sıkı sıkıya ilişkiliydi, hatta hayvan sahiplerinin düzlüklerden dağlara çıktıkları zamanların dikkate alındığı mevsimsel bir döngüye sahipti. Hayvancılıkla uğraşanlar ile tarımla uğraşan köylüler arasında geçmişi çok eskilere dayanan kavga, özellikle hayvancılığa elverişli toprakları ciddi biçimde daraltan ve tarımla geçinen küçük köylü sınıfının

genişlemesini teşvik etmeye çalışan yeni Yunan devleti yönetiminde, hayvancılıkla geçinenleri tarımla uğraşan köylüleri korkutmanın yolunu kendi başlarına bulmaya itti.

Yeni Yunan devleti otlak olarak kullanılabilir arazileri esaslı bir oranda azaltmaya ve küçük üretici köylü sınıfının genişlemesini teşvik etmeye çalışıyordu. Kötü şöhretli Dilessi Cinayetleri'ni takiben 1871'de bir ordu subayı durum hakkında pek çok şey anlatan şu beyanda bulundu:

Çobansız eşkıya, eşkıyasız da çoban olmaz. Pek çok çobanla görüşüp konuştum, bana genelde “EşkİYalar olmadan hayatta kalamayız” diyorlar. Karpenisi’de bir çoban topluluğunu düşünün. Bu çobanların bir grup eşkıyanın desteğine veya eşkıyalarının kendilerini desteklediklerini [etrafın] bilmesine ihtiyaçları var. Çünkü çobanların hayvanları yayıldığında her şeyi yok ediyor. [...] Eğer söz konusu grubun [çobanların], (bir eşkıyanın) koruması altında olduğunu bilirler ise tarımla uğraşan köylüler, bu çobanlardan korktukları için onlara zarar vermeyip dostane yaklaşırlar. Aksi halde çobanların [bir yerden] geçmesi imkânsızdır: hayvanları her şeyi yok eder, büyük ovaları dımdızlak bırakır. (aktaran Koliopoulos 1979: 290)

Hayvancılıkla uğraşanların üzerindeki baskı 19. yüzyıl Yunanistan’ında arttı, fakat tarım az gelişmiş olarak kalmaya devam etti. McGrew’in belirttiği üzere devletin politikası nihayetinde çelişkiliydi ve “kira sürelerinin güvenilmezliği, emek arzındaki yetersizlik, sermaye eksikliği ve ülkenin zirai arazisinin çoğunun genel verimsizliği... tarımı, toprağı sürmekten başka çaresi olmayanların özel alanı haline getirdi” (1985: 220). Sicilya’daki gibi yerleşik kırsal elit Yunanistan’da hiçbir zaman ortaya çıkmadı. Bu koşullar altında hayvancılıkla uğraşanlar, çiftçi olmakla ilgilenmiyordu. Bunun yerine hayvancılıkla uğraşanlar çiftçileri küçümsemeye devam ederken bir yanda da Osmanlı idaresi altındayken yaptıkları gibi anladıkları ve iyi becerdikleri işlerde devlet tarafından istihdam edilmenin peşindeydiler: düzensiz ve geçici çeteler oluşturarak kolaylıkla taşınabilecek hayvan ve nakit ganimetleri ele geçirmek. Osmanlı idaresinde olduğu gibi yeni Yunan devletinde de askerî fırsatlara uygun pek çok seçenek vardı. Gerçekten de yeni kurulmuş Yunan ulus-devleti, 19. yüzyılın hatırı sayılır bir döneminde paradoksal bir biçimde “Osmanlılaştı”. Neredeyse tamamen ganimet fırsatlarının cazibesine kapılan düzensiz birliklerce icra edilen Yunan Bağımsızlık Savaşı, çok büyük sayıda mülteci yarattı. Bu mülteciler, birçoğu yarı-eşkİYalık hayatına zaten alışık olan hayvancılıktan gelme kişilerdi. Teselya, Makedonya, Epir ve Trakya henüz Osmanlı hakimiyetinden kurtarılmadığı için yeni devletin elinde sadece Peloponez kalmıştı. Yeni devlet, Yunanistan’ın Türklerin idaresinde bulunan kısımlarında huzursuzluk çıkarmaları için eski haydutları kullandı, çünkü kendilerinden epeyce üstün Türk kuvvetleriyle açığa ve büyük olasılıkla felakete sonuçlanacak bir savaşa giremezdi. Bunun nedeni hem popüler olmayan, askerliğin zorunlu olduğu düzenli bir orduda yaşanan toplu firarların bu orduyu dış ülkelerle savaşta ve iç düzeni sağlamakta etkisiz kılması hem de düzensiz birlikleri dağıtmanın Yunan toplumunun

istikrarsızlığını daha da derinleştirme ihtimaliydi. Bu yüzden devlet, oluşturmaya çalıştığı küçük köylü sınıfının üzerine eşkıyaların salınmasına izin vermek yerine eşkıyaları millî amaçlara gizlice alet etti ve politikacılar da bunları rakip adayların temsilcilerinin gözünü korkutmak için kullandı. Bu sürecin sonucu ise Yunan kırsalının, özellikle de kuzeydeki bölgelerin eşkıyalarca tam anlamıyla istila edilmesi oldu. Ne zaman Türkiye ile bir çatışma çıksa düzensiz çeteleri oluşturan eşkıyalar hapishanelerden salınıyordu. Bu gibi kişiler, milliyetçi gayelerden çok devlet tarafından istihdam edilmek ve ganimetlerle kuşkusuz daha ilgiliydiler.

Bu sebeple 19. yüzyıl Yunanistan'ında eşkıyalar devlet için savaşacak ve Yunanistan'ın Osmanlı himayesinde bulunan kısımlarını kurtaracak unsurlar olarak kendilerine uygun yeni bir mevki bulmayı başardılar. Bazı eşkıyalar toplumun saygın üyeleri olurken, bazıları elde ettikleri ganimetleri kırsal akrabalık ağı aracılığıyla dağıtımına sokmayı başarmıştı. Fakat bunlardan pek çoğunun kariyeri kısa sürdü. Bunlardan pek azı tarıma yatırım yapmıştır. Her ne sebeple olursa olsun sürekli olarak arkası gelen mülteciler için herhangi bir şekilde devlet tarafından istihdam edilmekten başka çare yoktu, bu yüzden eşkıyalık Venizelos dönemine kadar Yunan siyasi hayatının önemli bir parçası olarak kalmıştır. Bunun aksine Kıbrıs'ta hayvancılıkla uğraşanların tabii olduğu büyük mülkler azaltılırken yeni zenginlik kaynakları yaratıldı, tarımsal toprağın yüz ölçümü hayvancılıkla uğraşan kişileri de kapsayacak biçimde hızla arttı. Şiddet uygulayan girişimci eski elitlerin bağımlı olduğu hayvan sürüleri niteliğindeki menkul zenginliğin hakimiyeti diğer sektörlere kıyasla gittikçe azaldı.

Eşkıyalığı karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelerken eşkıyaları (Hobsbawm'ın yaptığı gibi [1987]) sadece ilkel toplumsal âsiler olarak mı, bireysel fırsatçılar olarak mı, yoksa (Blok'un yaptığı gibi [1972]) kırsal otorite sahiplerinin atanmış yandaşlarından ibaret aktörler olarak mı ele alacağımıza dikkat etmek zorundayız. Çoğu zaman bu özellikler eşkıyalığın belirli örneklerinde bir arada bulunabilir; fakat bazı durumlarda, diğer vakalara kıyasla, bu özelliklerden biri daha baskın olabilir. Eşkıyalığın, ancak bir dereceye kadar *sui generis* olan, kendine özgü biçimi ve önemi büyük ölçüde karmaşık bir dizi etkene bağlıdır. Aynı zamanda eşkıyalığın anlamı ve önemi, zaman içinde farklı kesimler ve gruplar için birbirinden farklı olabilir ve değişebilir. Bu yüzden metinler yoluyla açıkça pekiştirilen efsaneleştirme, özellikle güçlü ve antropolojik açıdan önemli olmasına rağmen bizler bir olayın veya olaylar dizisinin hakiki açıklamasını keşfetme umuduyla farklı katmanları bir kabuk gibi soymalıyız.

Eşkıyalık geleneksel olarak büyük ölçekli arazi sahipleri ile nispeten devamlılık arz eden bir kiracı ya da bir aileye yetecek parsellere yerleşmiş mülk sahiplerinden oluşan ara bir katmanın bir arada bulunduğu yerlerde, yani örneğin Sicilya, Yunanistan'ın bazı bölgeleri, Kıbrıs, Peru ve Meksika'da görülürdü. Eşkıyalık, hayvancılıkla uğraşanların küçük ölçekli çiftçiler ile büyük ölçekli mülk sahipleri arasında aracılık yaptığı Kuzey Yunanistan gibi yerlerde özellikle daha güçlüydü. Ayrıca görünüşe bakılırsa yoğunlukla zirai üretim yapı-

lan yerlerdeki eşkıyalık ile hayvancılığın yoğun olduğu ve çoğunlukla dağlık olan yerlerde karşılaşılan eşkıyalık arasında temel farklar vardı. İkincisinde, özellikle de dış etkenlerin bir birleşiminin hayvancılıkla uğraşanları çiftçi olmaya ittiği yerlerde eşkıyalığın daha dirençli bir hale geldiği görülür. Bu durum, Yunanistan'da görülmemesine rağmen Kıbrıs'ta 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Daha zirai bir ortamda eşkıyalık genelde daha iyi kontrol edilebilir ve daha kolay dize getirilebilir. Bilhassa mütevazi bir aileden gelen, şiddetle iş gören kişilerin güvenli bir şekilde mülkler edindiği ve kendilerini meşrulaştırdıkları yerlerde işler daha da kolaylaşır.

Kırsal proleterin sayıca üstün olduğu, örneğin Güney İtalya'nın Puglia bölgesi gibi yerlerde eşkıyalığa daha az rastlanırdı (Snowden, 1977). Bu bölgelerde sosyal sınıf açısından yükselmeye hizmet eden yasal veya yasadışı pek az fırsat vardı. Üretim sayesinde kurulan sosyal ilişkiler, kolektif dayanışmayı ve anarko-sendikalizmin doğuşunu teşvik etmişti:

Köylü mülk sahipleri, kiracılar ve tarla ortaklarından oluşan dikkate değer bir geçiş katmanının yokluğu yukarı yönlü sosyal ilerlemenin siyasi emniyet subabının da önünü tıkadı. Toprağı işlemek, inisiyatif almak ve şansın yaver gitmesi sayesinde kendine ait bir toprak edilebilen kişilere sadece birkaç örnek vardı. Topraksız yığınlar arasında doldurulamayacak bir boşluk oluştu. (Snowden 1977: 73)

Bu durumun neredeyse aynısının bir Endülüs kasabası olan Santaella'da da yaşandığı görülür. Santaella'da mülklerinde ikamet etmeyen toprak sahipleri, toprak sahibi olmayan çok sayıdaki işçiden ayrılır ve kırsal alanda yaşanan huzursuzluk bir süre sonra sınıfsal bir biçim alır (Driessen 1983). Buna karşın, mülklerinde ikamet eden geniş toprak sahipleri ile sadece küçük bir tarlaya sahip ailelerin bir arada bulunduğu yerlerde eşkıyalık baş gösterir. Vanderwood, Perulu bir hâkimin aşağıdaki tespitini alıntılar:

Köylüler arasında toprağın adaletli dağıtıldığı bölgelerde çok az eşkıyalık vardı. Fakat verimsiz araziler kendi topraksız piyonlarından eşkıyalar yarattılar. Diğer taraftan ticari tarım bölgeleri kısıtlı bir eşkıyalığa maruz kalıyordu çünkü kapitalist girişimciler haydutluğu kontrol altında tutacak azme, araçlara ve polislere sahipti. (1981: 12)

Ancak eşkıyalığın ortaya çıkışında, herkesin önemli olduğunu kabul etmesine rağmen aslında yegane önkoşul bölgenin sosyal yapısıdır. Bu önkoşul sağlandıktan sonra devletin zayıflığı ve ilkel seçim süreçleri gerekli olan diğer koşullardır. Bu koşullarda, 19. yüzyıl Yunanistan'ında olduğu gibi, politikacılar kendi seçmen gruplarını genişletmek ve onlar üzerinde kontrol mekanizması oluşturmak için güç kullanmaya teşvik edilirler, bunu da zaman zaman görünüşte millî bir dava uğrunaymış gibi davranarak eşkıyaları kendi hizmetlerine tayin etme yoluyla yaparlar (karşılaştırım Jenkins 1961). Hayvan sürüsü gibi menkul ve riskli zenginliklerin baskın olması ve (19. yüzyılda Meksika olduğu gibi) yerel düzeyde yaşanan sürekli bir yoksulluk yerine önemli bir güven kaybı ve sürekli bir güvensizlik hissi de eşkıyalığın ortaya çıkışını

tetikleyen diğer koşullardır. Güven eksikliği ve sürekli bir tehlike altında olma hissi, 19. yüzyılda Yunanistan'da ve Meksika'da olduğu gibi anarşist bireysel fırsatçılığa kapı açar. Vanderwood'un gözlemi şu şekildedir:

Meksikalı eşkıyaların temel kaygısı para kazanmaktı. Bu eşkıyalar, E. Hobsbawm'ın tarif ettiği kapitalizm öncesinde adalet arayan köylü haydutlar değildi. Meksikalı haydutların karşı çıktıkları tek şey, sosyal sistemin kârli kısımlarından dışlanmalarıydı. Toplumun düzenini ters yüz etmek değil, kâr, mevki ve güç istiyorlardı ve birçoğu, bir zaman sonra, eskinin eşkıyası şimdinin köylüsü olarak başarılı oldu. (1981: 14)

Yukarıda anlatılan süreçlerin neredeyse aynısının 19. yüzyılın ortalarındaki çalkantılı dönemde Yunanistan'da da yaşandığı görülür.⁵

Eşkıyalığın romantize edilmesi ve bu yolla meşrulaştırılması, eşkıyalık olgusunun önemli bir özelliğidir. Kıbrıs'ın da aralarında olduğu bazı toplumlarda halk, eşkıyalara çoğu zaman biraz muğlak bir gıpta ve kıskançlıkla bakıyordu. Halkın bu tutumu, Hobsbawm ve Blok arasındaki tartışmanın düğüm noktasını oluşturur. Hobsbawm, efsaneleri siyaset öncesi bir adaletin olduğu fakat hiyerarşik bir dünyaya halkın özleminin güçlendirilmiş bir yansıması olarak ele alırken, Blok, toprak sahipleri ve mafyanın eşkıyaları kendilerine yandaş yaparak köylünün huzursuzluğunu bastırmalarında terörün sonuca götüren rolünü gereğinden fazla vurgulamıştır. Hem Hobsbawm hem Blok terörün karmaşık sosyolojisine değinmeksizin psikolojisini gereğinden fazla vurgulamaktadır.

Terör olgusunun analizine kırsal alanın fiziksel organizasyonunun incelemesiyle başlanmalıdır. Sicilya ve Yunanistan gibi gelişmiş iletişim yöntemlerinden yoksun, tarımsal açıdan kapitalist veya hayvancılıkla uğraşan toplumların hücresel yapısı içinde şiddet eylemlerinin etkileri genellikle sınırlıydı. Eşkıyalık, köylü kolektif bilincinin parçalanmasını sadece güçlendirir, ancak bu parçalanmanın doğrudan sebebi değildir. Erken dönem İtalyan siyasetçileri Franchetti ve Sonnino'nun kaleme aldığı, hayranlık uyandıran *Inchiesta in Sicilia* adlı kitapta bu noktaya işaret edilmiştir. Terörün sosyolojisine ışık tutması nedeniyle, Franchetti ve Sonnino'nun bazı tespitlerini alıntılar yapmak yerinde olacaktır:

Haydutlar/eşkıyalar prestijlerinden, toplumun tüm sınıfları üzerindeki hâkimiyetlerinden ve kendilerinin toplumun ayrılmaz ve benimsenmiş bir grubunu oluşturduklarından o kadar emindirlere ki, en şiddetli eylemlerin-

⁵ Koliopoulos şöyle der: "Kaptanlar merkezî otorite için sık sık ciddi sorun kişiler olmakla birlikte zamanla devletin bir organı haline gelmişlerdir" (1979: 19, çeviri bana [ç.n. "yazara"] aittir). Siyasi koşulların doğurduğu mecburiyetler bu eğilimi elbette beslemiştir. 1843'te "devrimin ilk işlerinden biri aralarında pek çok eşkıyanın da olduğu bilinmeyen sayıda mahkumu serbest bırakmak oldu" (1979: 39-40). Özellikle Epir'in dağlık alanlarındaki muğlak sınırlar eşkıyaların bağılıklarını maddi çıkarlarına göre Yunan patronlardan Osmanlı patronlara kaydırmalarına olanak sağlıyordu (1979:71).

de biçimsel olarak olabilecek bütün kibarlığı muhafaza ederek çoğunlukla sertlik gösterme gereği duymazlar. (1977: 28-29)

Yazarlar, aynı zamanda, köylülerin şiddete boyun eğmelerinin nedenini anlamakta da zorlanmışlardır:

Bu kadar kötülük eden kimseler insanlar üzerinde nasıl böyle büyük bir güce erişebilirler? [...] Eşkıyalığı yok etmek için yapılması gereken tek şey, hepi topu birkaç günlük bir dayanışma göstermek iken her sınıftan insanın (haydutlara) böyle kolayca boyun eğdiğini görmek gerçekten de kafa karıştırıcı. İlk bakıştaki izlenim, bu teslimiyetin aslında suç ortaklığından başka bir şey olmadığı yönündedir. [...] Bu bariz suça ortaklık her yerde görülür. [...] Fakat Sicilya'da bu suç ortaklığının görülmesi anlamsızdır. Terör yoluyla dayatılan suç ortaklığı ile kendiliğinden ortaya çıkan ve kâra dayalı işbirliğini birbirinden ayırt edecek araçları kim bulabilir? (1977: 31)

Franchetti ve Sonnino, ardından, eşkıyalara duyulan hayranlık sorununu ele alırlar:

Bütün halk kesimlerinde bu hayranlık görülebilir. Özellikle kendilerine kötülük eden bu kişilerden tahammül sınırlarının ötesinde bir eziyet görmemiş kişilerde görülür. Birbirleriyle konuşmalarında aralara serpilmiş haydut karakterine duyulan belirli bir yakınlık haydudu bir tür efsaneye dönüştürme eğilimi, kısacası bir edebiyat profesöründe doğal karşılanabilecek duygulara rastlanabilir. Ama bu duygulara masserie (tumar arazisi) ve kolayca yanabilen ambarlara sahip olan mülk sahiplerinde neden görüldüğünü açıklamak zordur. (1977: 34)

Franchetti ve Sonnino'nun bir başka gözlemi de korku ve korumanın eşkıya gücünün vazgeçilmez unsurları olmasına rağmen diğerleri üzerinde nüfuz sahibi olmalarını açıklamak için yeterli olmamasıdır:

Sicilya'nın haydutların egemenliği altındaki kısmında neden şiddetin hakimiyeti –sadece maddi değil, ahlaki hakimiyeti de– söz konusu? [...] (Onların) hakimiyeti sadece maddi (örneğin fiziksel) değil, aynı zamanda ahlaki bir hakimiyet. Korku yeterli bir sebep değil, çünkü halkın saldırılar karşısındaki sessizliğini açıklamakla birlikte her an beklenen tehlikeden kendilerini koruması için yerleşik otoriteye başvuruların halk tarafından ayplanmasının nedenini açıklamıyor. (1977: 86-8)

Bu iki yazar, kesinlikle önemli bir unsur olmakla birlikte⁶ eşkıyaların varlıklarını devam ettirebilmelerinin tek nedeninin yarattıkları korku olmadığını, asıl olarak yerel düzeyde elde ettikleri onay ile başarılı olduklarını öne sürmektedir. Bu onay olumlu türden, siyaset öncesi adil bir dünyaya dair Hobsbawmci bir arayış olmadığı gibi düşmanca bir yaklaşımı olan çiftçi kesiminden zorla koparılmış da değildir. Daha ziyade, yabancıya ve yabancı

⁶ Bir korku iklimini muhafaza etmek, salt birkaç kişinin olası hareketlerine indirgenecek olursa her halükârda zor bir iş olur.

tahakkümüne karşı oluşturulan ve köylüye fayda sağlayan bir dayanışma türüdür. *Omerta* (ketumluk) ve *dropi* (utanç) gibi davranış kodları, sosyal ilişkilerin bel kemiğini oluşturur, kimlik ve sosyal mevkii tanımlar. Eşkıyalar, hegemonyalarını koruyabilmek için sadece bu kodlara dayanmakla kalmaz aynı zamanda, hatta daha da önemlisi, haydutların kendilerine yön göstermesi için bu kodlardan yararlanırlar, çünkü bu kodlar bu tür inançların güçlü bir biçimde ifade edildiği sosyal grupların (çiftçiler veya hayvancılıkla uğraşanlar) ta kendisinden elde edilir. Bunun bir sonucu olarak münferit olarak addedilebilecek olaylarla (ör. şereften bahisle bir kan davası) politik olarak adlandırılacak olayları (ör. suçu polise bildirme) halk tabakasında birbirinden ayırt etmek zordur. Aslına bakılırsa, politik olarak nitelendirilebilecek davranışlar, F. Bailey'in genel hatlarıyla belirlediği anlamda, yasadışı ya da gayrimeşru kabul edilir ve böyle anlatılır. F. Bailey'in çizdiği çerçevede bu tür davranışlarda kişi, kişisel stratejilerini devam ettirebilmek için yeni ve güçlü kaynaklardan yararlanır, böylece oyunun kurallarını bozar ve dolayısıyla toplum tarafından ayıplanmayı hak eder.

Benzer şekilde, eşkıyaların siyasi nitelikli eylemleri (örneğin çiftçileri sindirmek ve uysal tutmak için şiddet uygulamak) halk tabanında genellikle kişisel durumlar olarak algılanır ve bu nedenle katılımcılar dışında kalanların sınırlı ilgisine mahzar olur. Yunan eşkıyalarının Yunan kurtuluş savaşından sonra yazılan hikâyelerini inceleyen Gallant şu tespitite bulunur:

Tek tabanca gezen kişiler olmaktan çok uzak olan Yunan eşkıya çetelerinin çoğu, sınırları iyi tanımlanmış sosyal ilişki ağları içinde hareket eden akrabalarından oluşuyordu; tarımla uğraşan köylü toplumundan uzaklaşmak şöyle dursun, eşkıya çeteleri bu toplumun ana öğelerinden biriydi. (1988: 272)

Eşkıya ahlakı, toplumun genel ahlak anlayışıyla bütünleşmiş, hatta bundan ayırt edilemeyecek niteliktedir:

Söz konusu olan hangi toplum olursa olsun, bir toplumu olduğu haliyle korumak isteyen her insan, toplumun şimdiki halini tehdit eden her durumu içgüdüsel olarak reddeder ya da bundan iğrenir (Franchetti ve Sonnino 1977: 87). Kişisel güç ve iktidar temelinde kurulmuş olan toplumun tam ortasında yer alan kötülük eden biri, aynı normların tüm sosyal ilişkilerde halihazırda kullanımda olduğunu görür. [...] Toplumun önceden belirlenen normları sayesinde kendisi ile diğer kötülük edenler arasındaki karşılıklı sorumlulukları düzenlemeye ve bağdaştırmaya o kadar az ihtiyaç duyar ki yakın çevresi dışında kalan diğer bütün nüfus bile onun suç ortağı haline gelir. (1977: 92)

Suç ortaklığı doğrudan veya dolaylı olabilir, fakat bunlardan ikisi de aynı ölçüde önemlidir. Doğrudan suç ortaklığı güven tesis ederken, dolaylı suç ortaklığı yasadışı şiddet eylemlerini gizler. Dolaylı suç ortaklığı, birbiriyle bağlantısı olmayan bireylerin mevcut durumu kabullenmelerinden oluşan bir dizidir. Olayların bireysel bazda yaşandığı durumlarda eşkıyalık, akrabalık temeline dayanan adalet ve intikam kavramlarından elde edilen ve bunlardan

ayırt edilemeyen bir ahlaki kurallar silsilesini benimser. Böylece eşkıyalığa karşı bir tepki çoğu zaman imkânsız hale gelir; çünkü bu tepki aynı zamanda geleneksel toplumu düzenleyen ahlaki kurallar ile çatışmaya girmiş olur. Pek çok devletsiz toplumda özel ve kamusal (yani sivil toplum) arasındaki ayırımın önemi sınırlıdır. Eşkıyalık, toprakla uğraşan köylülerin çıkarmış oldukları huzursuzlukları bastırmada kümülatif bir siyasi önem taşısa da kullandığı yöntemler çiftçi ahlakının bir parçasıdır. Daha da önemlisi köylüler, sadece benimsedikleri ahlaki davranış kodlarını çiğnediklerinde eşkıyalara sırt çevirirler.

Bu sebeple, eşkıyalık köylülerin huzursuzluk çıkarmasını önlemeye kesinlikle katkıda bulunmakla birlikte, Blok'un (1972) öne sürdüğü üzere köylülerin huzursuzluk çıkarmaması eşkıyalığın bir yan ürünü değildir. Köylü bilincinin düşük seviyelerde olmasının doğrudan bir sebebi olmamasına rağmen eşkıyalık bu bilincin ve kolektif hareketlerin düşük seviyede olduğu toplumsal yapılarda ortaya çıkar. Dahası, toplumun eşkıyalığa yaklaşımı mevcut düşük seviyedeki köylü bilincini yeniden üretir.

Eşkıyalık seçici bir cömertlik ve alicenaplığın yanı sıra hesaplı bir keyfiyet gibi bir dizi eylemle pekiştirilmek zorunda olan kişisel güç ve nüfuzun ayrıksı ve aşırı bir biçimini kullanır. Bu uygulamalar, gücün eşkıyadan/hayduttan veya bunlarla eşanlı mafyözlerden ayrılmazlığı ve kişiselliğini vurgular. Böylece Gambretta'nın (1988) ileri sürdüğü üzere mafyöz ve diğerlerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gereken güvenin temel önkoşulu olan eşkıyanın efsanevi değerine katkı sağlar. Kişinin iradesini dayatmasındaki hesaplı keyfiyet ve aşırı cömertlik aynı olgunun iki boyutudur. Bunlar mafyözün/eşkıyanın gücüne ve nüfuzuna kişilik kazandırır, insanlarda eşkıyaya karşı saygı oluşturur ve eşkıyanın devredilemez sembolik sermayesini vurgular. Kuzey Lübnan'ın derebeylerine atıfta bulunurken Gilsenan şunu ileri sürer:

Güç sahibi olan kişi, [...] düzen ve düzensizlik alanlarına hükmeden bir figürdür, ikisinin de hakimi ve yaratıcısıdır. Çünkü güç sahibi kişinin keyfiyeti, diğerlerinin dünyalarını alt üst eder ve ayanını bozar. Bu örgütlerin aynı zamanda en münferit karakterleri olan tepedeki temsilcileri, bu iki alanı kendi şahsiyetlerinde ya da örgütlerinde birleştirir. Bir yandan muhaliflere karşı en beklenmedik tavırları gösterirken, öte yandan onlara hizmet etmek ya da onlardan hizmet almak suretiyle kendilerine bağlananlar için en güvenilir kişilerdir. (1985: 389)

Eşkıya veya mafyöz ile ilgili ortada dolaşan hikâyeler, bu kişilerin güçlerinin esaslı bir kısmını teşkil eder. Aslına bakılırsa bu güç, söylem (ya da çoğunlukla eliptik söylem) yoluyla yaratılır ve söylemde kendini açığa vurur. Hatta bazı vakalarda, paradoksal bir şekilde, sessizlik yoluyla yaratılır. Bunun anlamı şudur: Bu vakalar anlatılamaz ya da daha doğru bir ifade ile tam da anlatılmadıkları için aslında her şeyi bu sessizlik aracılığıyla söylerler. Fakat (başkalarınınca) anlatılanlar hem bir korku ve bilinmezlik iklimi yaratan hesaplı keyfiyeti hem de alışverişi kıyaslanamaz kılmak suretiyle kişileştiren aşırı cömertliği vurgular. Bu nedenle Blok, "kişi eşkıya olarak ne kadar başarılı olursa ona sağlanan korumanın kapsamı da o kadar genişler" (1972:498) dediğinde mefhumun önemini bir

kısmını atlamış olur. Güçlülere korunmak elbette önemlidir, fakat bu ne yeterlidir ne de kanun dışılığın bu türlerinin önemini bütün yönleriyle ortaya koyar. Benzer şekilde Blok, koruma kavramını bir eşkıyayı barındırmak veya yasal takipten kollamak eylemleriyle sınırlandırdığında, bu kavramın daha geniş anlamlarını gözden kaçırmış olur: “Eşkîyaların korunması, akrabalarından ve birlikte iş yapılan arkadaşlardan oluşan yakın fakat dar bir çevreden halk tabanını hedef alanların yanı sıra resmî görevlerde bulunanların da aralarında bulunduğu güçlü politikacılara kadar uzanan farklı kesimlerce sağlanabilir” (1972:498). Koruma kavramı, eşkıyaların veya *malfattori*'nin (suçlular) dokunulmazlık altında hareket edebileceği sınırları belirlemede yararlı olsa da kamu görevlilerine karşı gizliliğin korumasında toplumun büyük kesimlerinin *omerta* (ketumluk), *dropi* (utanç) ve benzeri sözlü kanunlarla oynadığı rolü hesaba katmaz.

Edilgen suç ortaklığının doğasını anlamak istiyorsak, Gabriel Garcia Marquez'in “Sevgiden Öte Sürekli Ölüm” adlı öyküsünde olduğu gibi yazılı edebiyattan yararlanabiliriz, çünkü yazılı edebiyat gerçek hayattaki bir yeniden anlatım veya soruşturma sırasında, büyük oranda, gündelik hafızanın derinliklerinde gömülü ve gizli kalacak olayları vurgulamakta cesur davranabilir. Marquez'in öyküsü, bir adamın bir kızın iki ağabeyi tarafından öldürülmesini konu alır. Kız, adamı kendisini kandırmakla suçlamaktadır. Öldürülen adamın gerçekten suçlu olup olmadığı net değildir, kız kendi anlattığı hikâyesine bağlı kalsa da köylüler adamın herhangi bir yanlış davranışını anımsamazlar. Fakat gerçekten ne olduğunu kim bilebilir ki? Dahası köylüler işleneceğini bildikleri bir cinayete kazara veya harekete geçmemeleri yüzünden ortak olmuşlardır. Suçlanan adam uyarılmasına rağmen tehditlere aldırış etmez. (Suçsuzluğundan emin olması, üstün özgüveni, aptallığı veya katillerinin yakalanacağına dair inancı yüzünden olabilir mi?) Fakat burada asıl suçlu kimdir? Suçu işleyen iki kardeş mi, genç adamı işaret eden kız mı, uyarıldıktan sonra hiçbir tedbir almadığı için öldürülen adamın kendisi mi, kardeşleri durdurmak için yarım yamalak çaba gösteren polis mi, yoksa bu iki kardeşin herkesin önünde bu suçu işlemelerine izin veren köylüler mi asıl suçludur? Şüphesiz herkes etken veya edilgen olarak çeşitli derecelerde bu sonuçta sorumluluk sahibidir.

Bu yüzden sadece dışarıdan bir gözlemcinin incelemesiyle ortaya çıkmakta direnmekle kalmayıp aynı zamanda iştirakçilerinden de kısmen gizlenen bir kavram olduğu için eşkıyalığı ele alırken son derece titiz davranmak zorundayız. Eşkîyalık anlamlı sessizlikler, döngüsel ifadeler, büyük efsanevi yeniden anlatımlar ve davranışların yanı sıra muğlaklık yoluyla da ifade edilen bir kavramdır. Eşkîyalara dair hikâyeler, yapıçözüm yöntemiyle ele alınmalıdır. Bir eşkıyanın uzun süre yakalanmamayı başarması gibi gözle görülebilen sosyolojik gerçekleri tekil ve ampirik nedenlere (“güçlü koruma”) indirgerken dikkatli olmalıyız.

Aynı şekilde Hobsbawm'ın savının aksine eşkıyalara dair hikâyeleri ne eşkıyaların kendilerine dair bilgi veren birincil ham kaynaklar ne de köylünün özünde gizli heveslerini basit bir biçimde ortaya koyan veriler olarak ele

almalıyız. Bu hikâyeleri, daha ziyade, bir toplumda güç ilişkileri hakkında detaylı (metinsel söylem ve yeniden yorumlama da dahil olmak üzere) bilgi veren bir söylem sürecinin son ürünü olarak değerlendirmeliyiz. Bu söylemler çoğu zaman çeşitli şekillerde mecâzen yaratılır, yorumlanır ve yeniden yorumlanır. Kısaca söylemek gerekirse, eşkıyalık üzerine geliştirilen veya eşkıyalıkla ilgili söylem, söz konusu topluma ve yorum farklarından kaynaklanan çeşitli çatışmaları içeren güç ilişkilerinin nasıl kavramsallaştırıldığına dair çok önemli ipuçları verir.

III. Eşkialık, Efsane ve Söylem

Eşkialık, çoğu zaman asla küçümsenmemesi gereken bir mitoloji ve söylem evreniyle kuşatılmıştır. Bu efsanelerin, (Hobsbawm'ın gördüğü gibi) tabanda görülen heveslerin samimi dışavurumları olduğu veya (Blok'un iddia ettiği gibi) sınıf savaşında eşkıyalığın siyasi işlevleriyle büyük ölçüde alakasız olduğu şeklinde yorumlar karşısında temkinli hareket edilmelidir. Bu iki görüş birbiriyle mutlak çelişen görüşler değildir. Aslında farklı çözümleme seviyelerinde pekala bir arada bulunabilirler. Özcü tanımlara ulaşmayı hedeflemek ne mümkün ne de istenilen bir şeydir ve Blok sosyal eşkıya sınıflandırmasının işlevselliğini haklı olarak sorgulamaktadır. Fakat eşkıyalık olarak kabul edilen şey, sosyal yaşamın geniş alanlarından analitik olarak ayırt edilemeyeceği için bu kavramın söylemdeki sunumu özellikle önemlidir. Eşkialığın söylemdeki sunumu sadece kaba kuvvet uygulayan bu kişilerin güçlüler tarafından desteklendikleri farklı yolları değil (ki desteklenmemeleri şaşırtıcı olurdu), aynı zamanda bu kişilerin toplumun değişik tabakalarınca tüm farklı yorumlarıyla nasıl resmedildiklerini de içerir. Eşkialık çoğu zaman karmaşık yollarla milliyetçi söylem ve yazılarla bağdaştırılmıştır. Bu yüzden önemli meselelerden biri belirli tarihsel dönemlerdeki bazı eşkıyaların belli bağlamlarda neden ve nasıl efsaneleştirildikleri ve geri kalanların neden efsaneleştirilmedikleridir. Bu soruya verilecek cevap, Kıbrıs'taki milliyetçi söyleme neden Hassanpoulia'nın değil de onlarla eşit derecede kuşku uyandıran Yunan *keleflerinin* dahil edildiğinin açıklanmasına yardımcı olabilir.

Eşkiaların edebiyatta romantikleştirilmesi ulus-devletin kuruluş sürecinde özellikle ifade edilmiş, çoğu zaman kent soylu edebiyatçıların kırsalda (çoğu zaman bir dış güce) muhalefet eden kaynakları keşfetme arzusuyla birleşmiştir. Cervantes'in El Guapo'yu da içinde barındıran eseri *Don Kişot Yeniden Fetih'ten* (Reconquista) hemen sonra kaleme alınmıştır. 19. yüzyılın ortalarından sonralarına kadarki dönemde *kelefler* Yunan tarih yazımında Osmanlı idaresine karşı tamamen hayal ürünü olan geleneksel bir muhalefeti temsil ettikleri belirgin bir yere sahiplerdi. *Kelefler*in erdemlerini yücelten en eski şarkı koleksiyonu bir Kekyllan asilzadesinden derlenmiştir (Gallant 1988: 272). Eşkialık efsanesi bu bakımdan ikili bir işleve sahip olabilir. Kentli edebiyatçıların kaleminde eşkıyalık ulus-devlet kurulmadan önceki can ve mal güvenliğinin olmadığı karanlık eski günlere işaret eder. Diğer taraftan eşkıyalık, eşkıyaların geleneksel olarak içinden çıktıkları sosyal tabaka ve ulusal folklorun

kaynağı olan sıradan köylülerin veya hayvancılıkla uğraşanların yabancıların egemenliğini, suüstimallerini vb. reddederken en doğru etnik duygularla hareket ettiklerini varsayar. Bu kişilerin çoğu zaman yanlış yönlendirildiklerini ve nihaye-tinde bağlı oldukları tarafları değiştirdiklerini söylemek, daha aydınlanmış kentli elitlerin liderliğinde hareket etmedikleri sürece köylülerin tynetleri gereği meşru kitlesel siyasi eylemlerde bulunma becerisinden yoksun olduklarını göstermeye yarar. Pek çok ulus-devletin ulusal kültürü ve folklorü, ulus-devlet inşa edilirken bir araya getirildiği için (Gellner 1983), eşkıyalığı bu ayırntılandırma işleminin dışında tutmanın bir nedeni yoktur, çünkü “özellikle efsane ve gerçeğin çok kısa sürede birbirine dönüştüğü bir dünyada bu ikisini ayırt etmek [...] zordur” (Hobsbawm 1981). Buna benzer bir örnek 19. yüzyılda Yunanistan’da ortaya çıkmıştır (Koliopoulos 1979, 1987) ve eşkıyalık efsaneleri günümüzde de Girit’te stratejik olarak kullanılmaya devam etmektedir (Herzfeld 1985).

Eşkıyaların köylüler tarafından idealleştirilmesi de durumdan duruma değişir ve sonraki dönemdeki siyasi evrimlerinin bir sonucudur. Hobsbawm’ın eşkıyaların mutlaka “köylülüğe ait oldukları” (1986:130) görüşünün aksine, ben eşkıyaların genellikle edebi metinlerde yaratılan bu sembollere arka çıkan veya bunların üretimini kontrol eden gruplara ait olduklarını iddia ediyorum. Bazı hallerde eşkıyaların köylülüğe atfedilmesinin tek sebebi, bu imgeleri pazarlayanların yakın zamanda mütevası geçmişlerden gelip kendilerini meşrulaştırmak için can atan kişiler olmasıdır. Bu Yunanistan’da Kolokotronis ve Makriyiannis gibi eski *kelefler* yoluyla yaşandı. Eşkıyalar çoğu zaman başka hiçbir sosyal grup onlara ihtiyaç duymadığı ve dolayısıyla unutuldukları için köylülere bağlı kalmıştır. Kıbrıs ve Yunanistan’da ve şüphesiz Akdeniz’in diğer bölgelerinde eşkıyalar, Hobsbawm’ın iddia ettiği gibi “kitaplardaki resmî tarihten farklı olarak hatırlanan tarihe ait” (1985:133) olmamıştır; tam tersine, çoğunlukla yazılı tarihe dahil edildikleri için hatırlanan tarihin bir parçası olmuşlardır.

Bu makalenin temelini oluşturan Müfettiş Kareklas’ın raporu bu yüzden önemlidir. Eğer yazı Barthes’in iddia ettiği gibi hiçbir zaman masum değilse (1977), müfettişin İngiliz âmirinin olaylardan kırk yıl sonra bu raporu nasıl oluşturduğunu ve bu raporun hangi şartlar altında hazırlandığını incelememiz gerekir. Muazzam bir etnografik belge olmasının yanı sıra rapor, Kareklas’ın bir polis gözüyle toplum değerlerine dair bir tür saklı beyan üretmek için ipuçlarını nasıl birbirine bağladığını görmek açısından da çarpıcıdır. En temel haliyle bu rapor bir ahlak dersi gibidir. Örnek alınan iki ayrı eşkıya aynı aileye mensuptur; aynı ağacın hem iyi hem de kötü meyve verebilmesi gibi. Önceki kuşaktan olan eşkıya başta haksızlıklara karşı dağa çıkar, sonra da teslim olarak onurunu zedelenmekten korur. Metin boyunca okura yol gösteren pek çok işaret “Eski” Hassanpoulis’in nasıl algılanması gerektiğini gösterir. Hassanpoulis “okumayazmayı öğrendiği”, “kadınları koruduğu” ve buna benzer nedenlerle “örnek bir mahkum”dur. Bunun aksine daha genç kuşaktan olan eşkıyalar aynı sebeplerle dağa çıkmalarına rağmen kısa süre içerisinde bozulup statüko yanlısı kişilerce kullanılır ve onurlarını kaybederler. Bir kimse onurunu yitirdikten sonra onun

için her şey mümkün olur; en sonunda da arkadaşları sandıkları kişilerin ihanetine uğrarlar. Bu da onların *moirası*, yani kaderidir. “Eski” Hassanpoulis bir kahramandır. Daha az sevilen yeğenleri ise İngiliz idaresinin ilk yıllarında ortaya çıkan zamanın yeni sosyal gruplarını tehdit ederler. Kareklas’ın raporunu yazdığı 1930’larda bir lider krizi ve istikametsizlik yaşayan Kıbrıs siyasetini avukatların, tüccarların ve tefecilerin çıkarları belirliyordu (Georghallides 1985). 1930’lu yıllar pek çok Kıbrıslı köylü için hızla yoksullaşan, güvensizliğin hakim olduğu bir dönem ve yeni yeni başlayan sınıf mücadelesi yıllarıydı. Kareklas’ın raporu için bilgi topladığı dönemde halk arasında yaygın olan şarkılar ve maniler popüler gezgin anlatıcılar tarafından derlenmiş, Hassanpoulia hikâyesinin çirkin öğelerinden temizlenmiş ve arındırılmıştı. Bu eşkıyaların anıları yerel düzeyde biraz kırılmış halde ve nötr olarak yaşar. Fakat kentli edebiyatçılar tarafından benimsenmedikleri ve Yunanistan’daki sayısız örneklerin aksine bu eşkıyaların hiçbirinin tasvirleri olmadığı için Hassanpoulia hiçbir zaman Kıbrıs ulusal kahramanları ligine katılmaz.

1930’lu yıllardaki Kıbrıs siyasetiyle üstü kapalı bir bağı da olan bu rapor, farklı bir açıdan değerlendirilerek güven konusunda bir kısasa olarak da okunabilir. Tasvir edilen iki eşkıya dönemin Kıbrıs liderliğine atfen mecazlar olarak görülebilir. İngilizler tarafından dayatılan yazılı kanuna karşı bir ideal (devletin yasalarından farklı şekilde tecelli eden adalet ya da *dikaiosisini*) arayışıyla baş kaldıran ilk eşkıya tipleri dönemin Kıbrıs siyasi liderliğiyle benzeştirilebilir. Diğer eşkıya tipleri ise resmî olarak dayatılan yazılı anayasal kurallara karşı bu kuralların siyasi ıssızlığa terk ettiği etnik hissiyata dayalı bir idealin (özgürlük simgesi haline gelen *enosis* ya da Yunanistan ile birleşme fikri) peşinden gitmeye çabaladılar. Bu gözle incelendiğinde metnin siyasi anlamları daha açık hale gelmektedir: Kilisede vücut bulan geleneksel siyasi liderlik, tıpkı “Eski” Hassanpoulis ve diğer eşkıyalar gibi, bazen kavrayamayacağı bir dünyada yaşıyorsa da katıksız etnik ve ahlaki değerler taşıyordu. Fakat onlar değerlerine (akrabalık/kadınlar/haysiyet ve *ethnos*) sadıktılar ve yazılı devlet kanunlarıyla çatışmalara rağmen adalet (*dikaiosisini*) hedefinden sapmadılar. Sonuçta eşkıyalar otoriteyi reddettikleri zaman da onunla işbirliği yaptıkları zaman da özlerini korumayı başardılar.

Bunun tersine daha genç kuşaktan eşkıyalar, İngiliz makamları için çalışan orta rütbeli bir Yunan polisinin gözüne yeni nesil Kıbrıs politikacılarını tasvir eden bir benzetme gibi görünmüş olmalı: İyi donatılmış, daha fazla sayıda, şüphesiz daha çevik fakat adalet ve özgürlük (*enosis*) hedefinden statüko yanlısı kişiler ve kendi iç çekişmeleri yüzünden sapmış bir grup. Adalet ve özgürlük için çalışmaktansa aynen mahfuz çıkarılara bilmeden yandaşlık eden eşkıyalar gibi pek çok Kıbrıslı Rum politikacı da birlikte hareket edememeleri ve rüşvet batağında olmaları sebebiyle farkında olmadan sömürgeci çıkarılara hizmet ediyorlardı. Mesleğinde yeni olduğu zamanlarda güçlü politikacıların merhametine daha çok muhtaç olmuş ve görevlilerin nasıl rüşvet aldığını birinci elden görmüş biri olarak bu benzeşim müfettişin gözlerinin önüne apaçık serilmiş olmalıdır. Önemli olan bir husus yemek ve kadınların bu karşıtlığı su

yüzüne çıkararak semboller olmasıdır. “Eski” Hassanpoulis neredeyse münzevi bir yaşam sürüp cinsellikten uzak dururken (“her şeyden önce kadınları korurdu”: “kadın”, milliyetçi söylemde millet için kullanılan bir benzetmedir [ç.n. “anavatan” gibi]) ve tek bir öğün (daha da önemlisi “sessizce” yani münzeviler gibi) yerken, genç nesil eşkıyalar hem cinsellik yaşıyor hem de büyük ve gürültülü patırtılı ziyafetlerde eğleniyorlardı.

Kıbrıs'ta yolsuzluğa bulaşmış hâmler için kullanılan edebi benzetme “yemek”tir. İnsanlar bir siyasetçinin yolsuzluk yaptığını söylemek için *hortase*, yani “ziyafet çekti” deyimini kullanırlar. Dolayısıyla ziyafet, yolsuzluk için kullanılan bir benzetmedir. Eşkıyalar aralarında güven tesis etmek için ciddi çaba sarf etseler de ihanete uğrarlar. Buradan çıkarılacak ders açıktır: Güven (yani işbirliği) insanlar ideallerine bağlı kaldığı sürece daimi bir temelde kurulabilir. Bu idealler kişisel menfaat için terk edildiğinde eşkıyalar artık tekin olmayan sulara yüzmeye başlar, kaderlerinin kontrolünü kaybeder ve sonu felaketten başka bir şey olmayacak olaylardan yavaş yavaş etkilenirler. Kendi teslim olan Eski Hassanpoulis'in tersine diğer eşkıyalar, aynı 1930'lu yıllarda Kıbrıs'ta politikacıların anayasa ve seçimlerin askıya alındığı ve siyasi hayatın keskin bir şekilde sonlandığı Ekim 1931 ayaklanmasındaki kitlesel başkaldırlara zemin hazırlayan olaylarda istikamet ve meşruiyetlerini kaybettikleri gibi, olaylar karşısında çaresiz kalıp yenilmişlerdir.

Kareklas'ın bu raporu olaylardan sadece birkaç sene sonra kaleme alması dikkate değerdir. Liderlerinin açıkça ihanet edip terk ettikleri ve ne yöne gideceği belli olmayan bir etnik hissiyat ile toplumsal kargaşanın (hislerini rencide etmiş olmalıdır) iki ateşi arasında kalan bir Kıbrıslı polise göre olayların kırk yıl sonra yeniden inşa edilmesi siyasete dair bir düş kırıklığının izlerini taşıyor olmalıdır. Belli bağlantıların izleri sürüldüğünde bu durum daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kıbrıs taşra kültüründe biriyle ekmeğini paylaşma düsturu (*kanoume trapezi*, kelimenin tam manasıyla “sofra kurmak”) akraba olmayan erkeklerin, genelde yemek yenilen ve eğlenilen bir havada, bir araya gelmesini sağlayan bir faktördür. Bunun en belirgin örneği *trapezi gnorimias*, yani tanışma yemekleridir. Bu yemekler, henüz akraba olmamış ve muhtemelen düşman iki ailenin çöpçatanlık işleri başarıyla tamamlandıktan sonra başlayan, aleni şatafat ve yeme-içmenin damgasını vurduğu ziyafetlerdir. Böyle bir düzenleme, her iki tarafı da sonsuza değin birbirine ille de bağlı kılmadan gelecekteki muhtemel işbirlikleri için ideolojik bir meşrulaştırma zemini sağlar. Genelde erkekler tarafından ve erkekler için böyle bir ziyafet verilmesi fikri açıkça dış dünyaya, özellikle de akraba olmayanlara yöneliktir; bu hem bir niyet beyanıdır hem de tek bir belirli olaya işaret eder. Bu belirli olay, kadınların aile üyeleri için yemek hazırlamasından, evin içindeki düzenli öğün döngüsünden, *connubium*'un (ç.n. “yasal evlilik”) doğal işleyişinden farklıdır. Yemek konusunun Kareklas'ın raporunda tekdüze ve düzenli olarak geçmesi tesadüfi değildir. Yemek düzenlemek, akraba olmayan erkekler arasında olası şüpheli havayı dağıtmanın ve erkeklerin ihanet olasılığına karşı aşırı duyarlı olduğu belirsizliklerle dolu bir dünyada kısa süreli güven oluşturmanın başlıca yollarından

biriydi. Ziyafet vermek bazı açılardan normal yemek yemenin tam tersiydi. Evde yemek israfına karşı çok kuvvetli tabular vardı; yemek çeşitleri ve miktarı kısıtlıydı. Bir ziyafette ise yemek fazla miktarda hazırlandığı için israf edebilirdi, bu toplantılarda çokça alkol tüketilirdi, yemek de çoğunlukla şişte kuzu veya keçi eti olurdu. Et, o günlerde özellikle de köylüler için nadir bulunan bir şeydi. Bu da köylülerin görünürde onlardan daha alt bir sosyal tabakada olan fakat erişebildikleri yemek çeşitleri açısından açıkça onlardan daha yukarıda bulunan çobanlara duydukları belirsiz hayranlığı ve korkuyu açıklamaya kısmen yardımcı olabilir.

Ete daha kolay ulaşım şüphesiz kırsal toplumlarda klasik bir unsur olan hayvan hırsızlığı sonucu mümkün oluyordu ve bu durum köylülerin ekmeğe tüketmesiyle bir zıtlık oluşturmaktaydı. Etin ayrıca cinsel çağrışımları da vardır. Et yemek, konuşma dilinde seks yapmak anlamına gelen bir mecazdır ve bu durum, *to kreas tis gynaikeas en glychi*, yani “kadının eti tatlıdır” deyişimiyle ifade edilir. Bu mecaz, raporda aktarılan iki durumla perçinlenir. İlk olarak, akraba olmayan kadın ve erkeklerin Hassanpoulia çetesinde zaman zaman birlikte yiyip içmeleri normal ahlak kuralları olan haysiyet ve utancın askıya alındığını gösterir. İkinci durum da çetecilerle dostluk eden kadınların çoğunun başka erkeklerin eşleri olmalarıdır, tıpkı bu ziyafetlerde yenilen etler gibi onlar da “çalıntı”dır (yani kaçırılmışlardır).

Mecazi bağlantıları tamamlamak adına Kareklas çeteye kendi isteğiyle katılan hafif meşrep bir kadından bahseder. Köylerde “bu kadın kahvehanelere gider ve insanlara dans ederdi” (Kareklas 1937: 21). Bu mecazlar Kıbrıs siyasi kültürünün 1930’lu yıllardaki aynasıdır. Tıpkı eşkıyalığın bu yarı efsaneleştirilmiş anlatısında kadınların erkek oluşu ve utanma duygusundan yoksun olmaları gibi Kıbrıs siyasetinin gerçek dünyasında da erkekler, en alçak müşterilere söylenen ve köylüler tarafından kendilerini terk ettiklerini hissettikleri ve bu yüzden de haysiyetsiz olarak addettikleri politikacılara edilen bir hakaret olan *poushtes’e* (pasif eşcinseller [ç.n., tr. “puşt”]) dönmüşlerdi. Siyasetçiler aynı milletten oldukları insanları temsil etmek yerine çalıntı et ve kadınlarla beslenip eğlenen eşkıyalar gibi onların sırtından geçinir. Böyle bir durumda Hassanpoulia’nın kentli elitler tarafından millî kahramanlar olarak benimsenmemesi hiç şaşırtıcı değildir; aynı Hassanpoulia gibi eski Kıbrıslı siyasiler de statüko yanlısı kişilerle içli dışlıdır. Bu yüzden de 1956 ve 1960 yılları arasında dağa çıkan genç EOKA’lı erkekler ruhani kökenlerini hem zaman hem de mekân olarak kendilerine daha uzak olmalarına rağmen ulusal ders kitaplarında ve Yunan hagiografisinde meşrulaştırılmış olan 19. yüzyıl anakara Yunan *keleflerine* dayandırdılar.

Son soru da bu olayları ayrıntılı bir biçimde anlatan resmî bir raporun neden bu kadar geç bir tarihte (1937’de) yazıldığıdır. Bunun sebepleri valinin yazmış olduğu önsözde üstü kapalı bir biçimde verilmiştir. Enosis’e destek için yapılan (ki bu gösterilerin sebebi daha çok krizde olan bir ekonomiyle bağlantılıdır) ülke çapındaki gösterileri müteakip 1931 yılından itibaren İngilizler anayasayı askıya alıp valilik kararnameleleri ile yönetimi sağladılar. 1931 yılına kadar yaşanan

demokratik siyasi hayatın son yılları İngilizler ile altyapı gelişiminin eksikliklerini, haddinden fazla yüksek vergileri ve Yunanistan'la birleşme ulusal iştiyaklarının İngilizlerce engellenmesini yüksek bir perdeden eleştiren Kıbrıslı Rumları bir çatışma noktasına getirdi. Kıbrıslı delegeler Kolonyal Ofis'i ziyaret etmişlerdi ki bu da Londra ve valiler arasındaki ilişkileri hassaslaştırmıştı. Kıbrıs'taki İngiliz yetkililer çoğunun sağlam temellere dayandığı bu suçlamalara karşı çok hassastılar. Bu yüzden rapor da İngiliz idaresinin adaya yararlı olduğunu gösterme ve valilerin başına sıklıkla bela olan Kıbrıslı Rum siyasetçileri itibarsızlaştırma arzusuyla yazılmıştı. Valinin önsözü bu bağlantıyı açık etmektedir:

O zaman itibariyle işlerin idaresi için ister istemez çalışmak durumunda kalan İngiliz idaresi, "gangster" unsurları sayesinde güçlerini koruyan bir Yasama Konseyi'nin üyelerine tâbiydi. (Kareklas 1937: 3)

Kareklas, bu tip olayların 1931 öncesinde daha küçük ölçekte yaşandığını, nispeten daha az tepki topladıklarını ama duyulmamış şeyler olmadıklarını söyler (1937:3). Tarih seçimi de rastgele değildir, çünkü bu tarih sömürgeci bir çerçevede işleyen sınırlı demokrasinin askıya alındığı güne tekabül eder. Aradaki bağlantı açıktır: Doğrudan yönetim eşkıyalık ve yolsuzluğun gerilemesine sebep olması sebebiyle olumlu sonuçlar yaratmıştır. Müfettiş sözlerini bu belgenin "günümüzde Kıbrıs'a ilgisi olan daha geniş kitlelere" (1973:3) yararlı olması temennisi ile bitirir. Bu bakımdan raporun yazıldığı günlerdeki siyasi bağlam önemlidir. Sömürgeci yetkililerin hazırlanmasını destekledikleri bu rapor, sadece siyasi elitler ve eşkıyalar arasındaki utanç verici bağlara üstü kapalı bir biçimde işaret etmekle kalmayıp siyasi elitlerin eşkıyaları ulusal arzunun sembolleri olarak tanımlamasının önünü alan bir rapordur.

IV. Sonuç

Bu makale eşkıyalığın tek bir kavram olmadığını, belirgin ve özgün koşullara bağlı olarak farklı hallerde bürünebildiğini savunmaktadır. Eşkıyalık, ne siyaset öncesi devre ait bir protesto şekli ne de köylü ayaklanmalarını bastırmak için kullanılan bir araçtır. Eşkıyalık, diğer işlevlerinin yanında bu sayılan işlevlere de sahip olabilir. Fakat bundan ziyade eşkıyalık kanunsuzluğun ve bazı sosyal koşullarda görülen maceracı sermaye birikiminin saldırgan bir türüdür. Dahası, eşkıyalık efsaneleri çoğunlukla gerçeğin bir yansıması değildir ve eşkıyalık kentli orta sınıf ya da köylüler tarafından siyasi stratejilerini meşru kılmak için kullanılabilir.

Daha derin bir düzlemde, bu çalışma Kıbrıs ve Yunan dünyasına atıfla Akdeniz dünyası için genel önem taşıyan birtakım sorular sormaya çalışmıştır. Kıbrıs, Sicilya, Korsika ve Yunanistan'ın belirli bölgelerindeki gibi bazı durumlarda tarıma dayalı kırsal yaşam, gücün tek elde toplanmasına yol açarken Kuzey Afrika gibi yerlerde daha eşitlikçi toplumların ortaya çıkmasına sebep oldu. Bunun kısmi bir sebebi bu bölgelerde kısıtlı kaynaklara erişim için verilen amansız mücadele, devletlerin vergileri daha iyi toplayabilme kabiliyeti (buna bağlı olarak vergiden kaçırarak için menkul değerlerin gelişimi) ve Afrika'dan

ziyade kuzeybatı Avrupa'ya ham ürün ihracına yoğunlaşmış güney Avrupa'daki daha geniş ticaret olanakları olabilir.

İkincisi, büyük ölçekte sürdürülen eşkıyalık mefhumu Yunanistan, Sicilya ve Sardunya gibi Akdeniz'in diğer bölgelerinin tersine 20. yüzyılın başında Kıbrıs'ta neden ortadan kayboldu? Bunun muhtemel üç temel nedeni, 1) uygun zamanlama, 2) eşkıyaların ne kadar düzensiz olursa olsun bir biçimde millî mücadelelerin içinde yer alması ve 3) yeni bir meslek edinip orta sınıfa dahil olabilme becerisidir. Sicilya'da mafyözler sadece millî birlik çabalarına katılmakla kalmamış, aynı zamanda yeniden taksim yapıldığı zaman kilit öneme sahip toprak gibi kaynakları da ellerine geçirmeyi başarmış, Yunanistan'da ise bu kişiler başıbozuk askerler olarak devlette iş sahibi olmuşlardır. Eşkıyalık ve kaba kuvvet taktikleri kentli siyasetçilere oy verilerek Sicilya ve Yunan Krallığı'nın bazı bölgelerinde ayakta tutulmuştur (karşılaştırım R. Jenkins 1961). Kısacası "haysiyetli kişiler" her zaman yükselebilirken süreçte de kendilerini dönüştürebilmişlerdir. Aynı zamanda Hart da Cezayirli eşkıyalar için zamanlamanın önemini altını çizerek der: "Bin Zilmad'ın Cezayir toplumsal hafızasında millî kahraman payesini elde etmediği açıktır. Fakat bin Zilmad 1954 yılında hayatta olsaydı Cezayir bağımsızlık mücadelesinin en ön saflarında olacağı neredeyse tartışılmayacak bir gerçektir" (1987: 44).

Kıbrıs'ta bunun aksine eşkıyalar ve kaba kuvvetle iş gören hayvancılık kökenli kişiler sosyal kabiliyetlerini büyük ölçekli toprakların mülk sahipliğine dönüştürmekte ve liderlik rolünü üstlenmekte oldukça zorlandılar. Bunun sebebi devletin küçük ölçekli çiftçi üreticileri desteklemesi, aracı ve tüccarlardan oluşan daha güçlü kentli sınıfların ihracatı kontrol edip hızlı bir hamleyle toprak sahipleri haline gelmeleridir. Bu, 20. yüzyılın sonunda Kıbrıs'ın katı sınıfsal ayrımların görüldüğü bir toplum haline geldiği anlamına gelmez. Sosyal hareketlilik çeşitli kabiliyetlere sahip olan kişiler için hâlâ olasıydı, fakat hayvancılıkla uğraşan kişiler kendilerini oldukça dışlanmış bir konumda buldular. Bu da kasaba ve köy tüccarlarının kontrolünde olan fahiş faizlerin köylerde büyük sosyal huzursuzluklar yarattığı 1930'larda Hassanpoulia'nın köylerde neden bir bakıma idealleştirildiğini açıklamaya yardımcı olabilir.

"Kırsalda huzur" hayalinden oldukça uzak olan bu gibi durumlarda çoğu zaman köylüler için önemli olan ve toplumsal hafızalarına kazınan şey, eşkıyaların sıradan köylüyü ne ölçüde yağmaladığı değil (ki şüphesiz bunu da yapmışlardır), eşkıyaların hakim yönetici grupları ne denli tehdit ettiği. Bu gibi hissiyatlar ve yönetici grupların kendi geçmişleriyle olan sorunlu ilişkileri yüzünden Hassanpoulia hiçbir zaman Kıbrıs millî söylemine dahil edilmemiştir ve onlardan sonra gelen Kıbrıslı *agonistes* de yerli örneklerin peşinden gitmek yerine aynı ölçüde belirsizlikler taşıyan Yunan *kefti*leri örnek almışlardır.

Kaynakça

- Barthes, R. 1977. *Image, Music, Text*. Çev. S. Heath. New York: Hill and Wang.
- Blok, A . 1972. "The Peasant and the Brigand: Social Banditry Reconsidered". *Comparative Studies in Society and History*, 14:4, 494-503.
- . 1983. "On Negative Reciprocity among Sicilian Pastoralists," in *Production Pastorale et Société*.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press. 1977.
- Driessen, H. 1983. "The 'Noble Bandit' and the Bandits of the Nobles: Brigandage and Local Community in Nineteenth-Century Andalusia." *Archives européennes de Sociologie*, xxiv.
- Franchetti, L.; and S. Sonnino. 1977. *Inchiesta in Sicilia*, vol. I, II. Floransa: Vallecchi editore.
- Gallant, T. W. 1988. "Greek Bandits: Lone Wolves or a Family Affair?" *Journal of Modern Greek Studies*, 6:269-90.
- Gambetta, D. 1988. "Fragments of an Economic Theory of the Mafia." *Archives européennes de Sociologie*, xxiv:127-45.
- Gellner, E. 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Georghallides, S. 1985. *Cyprus during the Governorship of Sir R. Storrs*. Lefkoşe: Cyprus Research Centre.
- Gilsenan, M. 1985. "The Lords of N. Lebanon," in *History and Anthropology*, Vol. 1:2, S. Humphreys, ed.
- Hart, D. 1987. *Banditry in Islam. Case Studies from Morocco, Algeria and the Pakistan North West Frontier*. Cambridgeshire: Middle East and North African Studies Press.
- Herzfeld, M. 1985. *The Poetics of Manhood*. Princeton: Princeton University Press.
- Hobsbawm, E. 1985. *Bandits*, 2nd edition. Harmondsworth: Penguin.
- Jenkins, R. 1961. *The Dilessi Murders*. Londra: Longman.
- Kareklas, M. Ch. 1937. *Report on the Activities of the Hassanpoulia*. Lefkoşe: Government Printing Office.
- Koliopoulos, J. 1979. *Bandits. Central Greece in the Mid 19th Century*. Atina: Ermis Editions (Yunanca).
- . 1987. *Brigands with a Cause*. Oxford: Oxford University Press.
- McGrew, W. 1985. *Land and Revolution in Modern Greece, 1800-81*. Kent: State University Press.
- Production Pastorale et Societe*, Bella, M. P. Di, ed. 1983. Paris: Maison des Sciences de l'homme.
- Sant-Cassia, P. 1986. "Politics, Ethnicity and Religion in Cyprus during the Turkocratia." *Archives européennes de Sociologie*.
- Snowden, F. M. 1977. *Violence and Great Estates in the South of Italy. Apulia 1900-1922*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vanderwood, P. J. 1981. *Disorder and Progress. Bandits, Police and Mexican Development*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Zugasti, de, J. 1934. *El Bandolerismo Andaluz*. Madrid: Espace Calipe.

Öz: Bu makalede eşkıyalık kavramı sorgulanmaktadır. Eşkıyalığı tek anlamlı bir kavram olarak değerlendiren görüşlerin aksine makale eşkıyalığın özgül koşullara bağlı olarak farklı coğrafyalarda farklı eşkıyalık tiplerinin görülebileceğini ileri sürer. Bu çerçevede eşkıyalığı indirgemeci bir bakış açısıyla değerlendiren Hobsbawm ve Blok'un tezlerini de belli bir ölçüye kadar reddeder. Eşkıyalık, bir protesto şekli olmadığı gibi salt köylü ayaklanmalarını bastırmak için kullanılan bir araç da değildir. Eşkıyalık, bunlar da dâhil olmak üzere birçok işlevi bünyesinde barındıran bir yapıdır. Fakat daha ziyade kanunsuzluğun saldırgan bir türüdür. Ayrıca eşkıyalığa dair efsaneler, yüceltmeler ve romantik yaklaşımlar çoğunlukla gerçeğin bir yansıması değildir. Eşkıyalığın edebiyat yoluyla yüceltilmesi kentli orta sınıfın siyasi stratejilerini meşru kulma yöntemidir.

Anahtar sözcükler: Akdeniz toplulukları, Kıbrıs, eşkıyalık, Eric Hobsbawm, Anton Blok, efsaneleştirme, edebiyat

Banditry, Myth, And Terror in Cyprus And Other Mediterranean Societies

Abstract: This essay argues the concept of banditry. In contrast to the ideas considering banditry as a univocal phenomenon, this article suggests that under specific conditions different types of banditry can emerge in different lands. In this respect, the article rejects, to a certain extend, the claims of Hobsbawm and Blok which handles the issue in a reductionist way. Banditry is neither a form of protest nor just a means for suppressing peasant unrest. It is a phenomenon where many other functions, including these, can simultaneously exist together. However banditry is more an aggressive form of illegality. In addition the myths, glorification and romanticised attitudes concerning banditry do not reflect the reality. The glorification of banditry through literature is a way of urban middle classes to legitimize their political strategies.

Keywords: Mediterranean societies, Cyprus, banditry, Eric Hobsbawm, Anton Blok, mythicization, literature